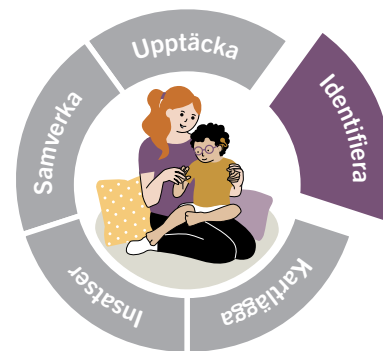

Guide för observation för att identifiera dövblindhet

För att identifiera dövblindhet hos ett barn 0–18 år behöver medicinska faktorer vägas samman med hinder som uppstår i vardagen för barnet. Dövblindhet kan innebära större funktionshinder i vissa aktiviteter än i andra. En bedömning av förmågor hos barn med dövblindhet måste ta sin utgångspunkt i dessa tre områden som dövblindhet ger utmaningar inom:

- Kommunikation
- Information
- Orientering och förflyttning

Denna guide är ett komplement till "Rutin för att upptäcka och identifiera döv blindhet hos barn" som är utarbetad i samverkan mellan Nationellt kunskapscenter för dövblindfrågor och representanter från region Västerbotten, Norrbotten, Västernorrland och Jämtland-Härjedalen. Guiden kan användas tillsammans med rutinen eller fristående och är ett stöd till dig som professionell för att göra observationer i syfte att identifiera dövblindhet. Bilagan innehåller guidande text och exempel på frågor inom centrala områden som kan innebära svårigheter för barn som har dövblindhet.

Känseln kompenserar

Vid dövblindhet får känseln, det taktila sinnet, stor betydelse i många olika situationer. Det kan handla om socialt umgänge, att kunna orientera och förflytta sig i olika miljöer eller under aktiviteter i vardagen i stort. Det som sker utanför kroppen blir inte lika tillgängligt när syn och hörsel är nedsatt. I stället får känsel, balans samt led- och muskelsinnet i varierande grad träda in och kompensera, men också lukt och smak. Det lilla barnet måste utforska, upptäcka omvärlden och utveckla begrepp och språk med hjälp av hela kroppen och framför allt det taktila sinnet. För andra barn behöver språket, både det skrivna och det direkt kommunicerade, tas emot taktilt för att kunna uppfattas. Hur barnet använder sin känsel behöver därför beaktas vid bedömning.

Att tolka barnets beteende

Observationer i vardagliga situationer behöver utgå ifrån på vilket sätt barnet använder sina sinnen i vardagen. Det betyder att de som gör bedömningen behöver kunna tolka barnets visuella, auditiva samt taktila beteende.

Alla motoriska beteendeändringar kan användas som observationshållpunkter. Ökad vakenhet, munrörelser, leende, ljudproduktion och/eller tydliga ändringar i andning och muskelspänning, reaktioner som börjar när barnet ser, hör eller känner på ett objekt/annan person, eller när objektet/personen försvinner. Att barnet slutar låta, kan också vara tecken på att hen ser och/eller hör. Barnet kan också bli stilla, vilket speciellt förekommer hos barn som saknar syn.

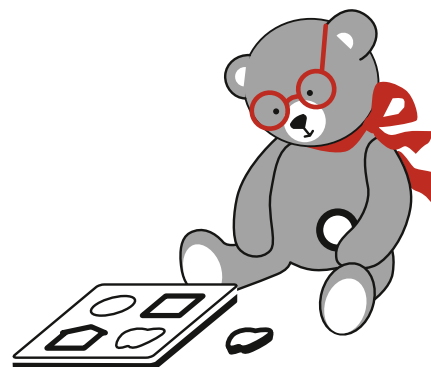
När **visuellt beteende** ska tolkas är det de ändringar i barnets beteende, som kan observeras när ett synintryck presenteras för hen, eller när något som hen har tittat på en liten stund, tas bort från synfältet. Får vi inte lätt tolkningsbara svar, måste vi leta efter mindre tydliga tecken på att barnet ser. Till exempel kan det vara att barnet rör vid något som hen ser med fötterna i stället för med händerna eller undersöker något först med fötterna och sedan med händerna. Det kan vara att barnet har längre reaktionstid än förväntat så hen vänder blicken i riktning mot det intressanta synobjektet först när det är borta igen. Det kan vara att barnet, när hen ser någonting, blundar eller spärrar upp ögonen samt upphör med motorisk aktivitet eller med att själv göra ljud.

När **auditivt beteende** tolkas ska ändringar i barnets beteende uppmärksammas. Detta kan observeras när ett bestämt ljud igångsätts eller när ett ljud som har presenterats i kortare eller längre tid, upphör. Auditivt beteende som visar att barnet lyssnar, kan vara allra svårast att upptäcka och förstå, eftersom barn med dövblindhet ibland visar detta genom att bli motoriskt inaktiva i stället för aktiva. Jämfört med visuellt beteende där man kan se att ögonen eller handen riktar uppmärksamheten mot någonting, och vad uppmärksamheten är riktad mot, ger öronen oss inte motsvarande information.

Vid observation av **taktilt beteende** behöver du vara uppmärksam på hur barnet använder sina händer (eller ibland andra kroppsdelar) i kontakt med omvärlden. Det är viktigt att fokusera på vilka aspekter i utforskningen som fångar barnets uppmärksamhet, och att identifiera vilka rörelser eller kroppsliga gester hen använder.

Bra att tänka på inför och under observation

- För att iakttagelserna ska bli tillförlitliga bör de yttre förutsättningarna vad gäller ljus- och ljudförhållanden vara så goda som möjligt.
- Välj den utgångsposition som barnet är mest aktivt i eller den utgångsposition som ger hen mest kapacitet till att använda eventuell syn och/eller hörsel samt sin känsel. Ofta är det en position som inte kräver krafter till exempel att hålla sig motoriskt upprätt.
- Om barnet använder hjälpmedel bör dessa användas under observationerna. Användningen av hörsel-, syn- och motoriska hjälpmedel säkerställer så goda förutsättningar som möjligt för barnet.
- Var uppmärksam på att barnets reaktionstid kan vara förlängd. Detta innebär att man måste dra ner på tempot under observationen och att pauserna, där man väntar på reaktion, måste förlängas betydligt. Om barnet har problem med bearbetning, är det extra viktigt att ta hänsyn till tid och tempo.
- Ofta behöver iakttagelser ske i flera olika situationer och miljöer samt över tid för att bedömningen ska bli tillförlitlig. Det kan vara i olika situationer, för barnet, kända och okända miljöer, eller med vuxna som hen både känner och inte känner. Bedömning kan också grunda sig först på observation följt av en intervention och uppföljning där barnet får tillgång till taktilt stöd från omgivningen för att se om hen är hjälpt av att använda sitt taktila sinne exempelvis genom beröring, rörelse, tryck och vibration.

Förslag på frågor som utgångspunkt för observation

Kommunikation och interaktion

- Reagerar barnet på ljud från omgivningen?
- Kan barnet imitera ljud?
- Reagerar barnet på sitt namn?
- Ger barnet ögonkontakt?
- Kan barnet använda sin syn för att kommunicera med andra på avstånd?
- Kan barnet använda sin hörsel för att kommunicera med andra på avstånd?
- Kan barnet delta i en ljuddialog?
- Kan barnet använda sin syn för att skifta uppmärksamhet mellan sin partner och ett gemensamt föremål?
- Använder barnet sin känsel för att skifta uppmärksamhet mellan sin partner och ett gemensamt föremål?
- Använder barnet sin känsel för att ta kontakt med andra personer?
- Om barnet inte har medvetna rörelser med händerna, ser du förändringar i barnets uppmärksamhet och aktivitet när du använder beröring?
- Kan barnet berätta om sina erfarenheter/upplevelser/önskemål? Vilket kommunikationssätt använder barnet för att uttrycka sig?
- När du vill berätta något för barnet anpassar du på vilket sätt du gör det för att du vet att barnet då lättare kan ta det till sig?

Information

- Vänder barnet på huvudet för att se?
- Viftar/fladdrar barnet med fingrarna framför ögonen för att bearbeta/ta en paus från intryck?
- Kniper barnet ofta ihop ögonen för att bearbeta/ta en paus från intryck?
- Reagerar barnet på ljud i omgivningen? Vänder sig barnet mot ljudkällan? Flyttar sig barnet ofta mot ljudkällan tex när hen hör musik?
- Känner barnet igen kända ljudkällor och röster?
- Reagerar barnet på visuella stimuli som är stilla? I rörelse?
- Känner barnet igen ansikten med hjälp av synen?
- Använder barnet syn och händer samtidigt för att greppa föremål?
- Använder barnet sin känsel för att utforska föremål och/eller personer? Vilka delar av sin kropp använder barnet för att beröra andra med? Händer? Fötter? Andra delar av kroppen?
- Använder barnet sin känsel för att känna skillnad på föremål?

Orientering och förflyttning

- Kan barnet använda sin hörsel för att orientera sig i omgivningen?
- Kan barnet använda sin syn för att orientera sig i omgivningen?
- Blir barnet otryggt i skymningen?
- Blir barnet mer eller mindre aktivt i vissa ljusförhållanden?
- Blir barnet mycket störd av starkt ljus?
- Är barnet speciellt otrygg på okända platser eller i öppen terräng?
- Använder barnet synen för att uppmärksamma nivåskillnader?
- Stannar barnet vid spår i asfalten eller liknande för att utforska med sina fötter?
- Du ropar på barnet eller hen hör ljud från omgivningen: Kan du avgöra om hen kan bedöma var ljudet kommer ifrån, utan att hen först ser eller på annat sätt uppmärksammar vibrationer eller luftström?
- Använder barnet taktila kännetecken i omgivningen för att orientera sig?

